

Centrum Hengelo
Docentenhandleiding

Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is ontwikkeld in het kader van het programma Naorlogs Bouwen in Overijssel. Dit programma is door de provincie Overijssel in het leven geroepen met de bedoeling aandacht te krijgen bij bewoners en beleidsmakers voor de stedenbouw en de architectuur van de wijken uit de periode van de wederopbouw.

Na een periode van intensieve herstructurering, waarbij veel wijken van de wederopbouw letterlijk op de schop gingen, lijkt er thans sprake van herbezinning. Zonder de realiteit van de sociale en bouwkundige problemen in veel wederopbouw wijken te ontkennen, groeit het besef dat met sloop alleen veel waardevols verdwijnt.

Het programma omvat drie 'bouwlagen': weten, waarderen en gebruiken. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' laat kinderen (en ook volwassenen) kennis maken met 'wederopbouw'. Dat doen ze spelenderwijs met behulp van de modernste communicatietechnieken. Hoewel de ontdekkingstochten gemaakt zijn voor scholieren zijn ze ook voor eigenaren, ontwikkelaars en beleidsmakers een prachtige basis voor een belevenisvolle beeldvorming.

Het Oversticht in Zwolle is de schrijver en uitvoerder van het programma. Een team van specialisten zorgt samen met partners in de diverse gemeenten voor het ontstaan van een reeks educatieve projecten. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is daar één van.

Spelenderwijs leren op locatie

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is een totaal nieuw concept op het gebied van omgevingsonderwijs. Kinderen gaan op stap met Abel, een krachtig informatiesysteem met als basis een minicomputer met GPS. Dat kan in de omgeving van de school zijn, maar ook in en rond hun eigen woonplaats/wijk of in een willekeurig ander interessant gebied. De basis van Abel, genoemd naar de ontdekkingsreiziger Abel Tasman, is een kleine handcomputer met daarop speciaal ontwikkelde navigatie- en informatiesoftware. Abel wijst op een zeer gedetailleerde recente topografische kaart de weg en geeft op diverse plekken vragen en opdrachten. De antwoorden kunnen in de meeste gevallen gevonden worden door goed te kijken en logisch na te denken. Op school of thuis kan via bijvoorbeeld internet aanvullende informatie verkregen worden. Al wandelend worden de kinderen spelenderwijs wijzer. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' sluit aan bij tijdvak 10 (tijd van televisie en computer) van het geschiedenisonderwijs van de basisschool.

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in het centrum van Hengelo heeft als thema de kunst van de wederopbouwperiode. De leerlingen zullen via een speurtocht kennismaken met deze voor de wederopbouw en met name voor Hengelo zeer kenmerkende kunst. Ze staan hierbij bijvoorbeeld stil bij het materiaalgebruik en de symboliek van verschillende kunstuitingen. Na afloop van de wandeling kennen de leerlingen verschillende kunstwerken uit de wederopbouwperiode in de stad Hengelo. Ook kennen ze de betekenis van verschillende kunstwerken. Tijdens de route wordt de leerlingen per routepunt één vraag gesteld, waarop steeds één antwoord mogelijk is. Deze vullen ze in op hun werkblad.

Getest door leerlingen en docenten

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is uitvoerig getest met docenten en leerlingen. Daaruit bleek dat groepen van zo'n 5 à 6 kinderen ideaal zijn. In zo'n groepje ontstaat tijdens de ontdekkingstocht een onderwijsleerproces/-klimaat, waarbij ze elkaar helpen leren en de

leerkracht zich volledig kan richten op zijn of haar rol van begeleider. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' bestaat uit een werkblad dat kinderen tijdens de wandeling kunnen invullen, een beknopte handleiding voor leerkrachten en natuurlijk Abeltjes. Eén Abel per groep van maximaal 6 kinderen volstaat.

Waar zijn de Abeltjes verkrijgbaar?

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in het centrum van Hengelo is door Het Oversticht ontwikkeld in samenwerking met de Gemeente Hengelo en de Bibliotheek Hengelo. Bij laatstgenoemde instelling kunnen de Abeltjes worden geleend. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is opgenomen in het kunstmenu dat de gemeente Hengelo het basisonderwijs aanbiedt. Scholen kunnen zich voor deelname bij de gemeente aanmelden. De benodigde werkbladen en de docentenhandleiding staan in PDF-formaat op de website www.erfgoededucatie.eu onder het project 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet'. Deze kunnen gratis worden gedownload en in de gewenste aantallen worden geprint.

Handleiding Abel in een notendop

programma
verlaten

aan/uit

Scherm 1

Zet het apparaat aan door op de knop bovenaan te drukken. Als het apparaat na het laatste gebruik goed is afgesloten, komt het welkomsscherm vanzelf in beeld. Is dat niet het geval, gebruik dan het penntje aan de achterzijde van het apparaat om de computer opnieuw op te starten. Druk daarvoor met de punt van het penntje op het knopje in het kleinste ronde gaatje aan de onderzijde. Zodra Abel is gestart, gaat het apparaat op zoek naar de benodigde GPS-satellieten. Het is daarom raadzaam ze buiten te starten. Behalve voor het herstarten van Abel is het penntje ook bedoeld voor het besturen van het programma op het scherm.

Scherm 2

Klik op Volgende.

Scherm 3

Klik op Wandelen.

Scherm 4

Selecteer de gewenste route en klik daarna op Kies.

Scherm 5

Klik op start.

Scherm 6

Op het navigatiescherm zijn vier onderdelen van belang:

- 1 De route is zichtbaar als een rode lijn op de kaart. Op de route staan kleine rode driehoeken die de richting aangeven. Deze worden groen zodra ze zijn gepasseerd.
- 2 De wandelaar. Wanneer Abel verbinding heeft met de GPS-satellieten is het pictogrammetje een paars driehoekje, zolang dat (nog) niet het geval is een paars vierkantje.

3 Routeaanwijzingen. Deze staan onder het kaartje, zowel in tekst (links) als in afkorting met richtingpijl (rechts). Tussen haakjes staat de afgelegde afstand.

4 De plekken waar opdrachten bij horen. Deze zijn blauw totdat de wandelaar er in de buurt komt. Dan wordt het betreffende pictogram rood. Door er dubbel op te klikken of op het menuutje Info rechtsonder te drukken komt de opdracht in beeld.

Scherm 7

Lees de opdracht op dit scherm (eventueel scrollen) en keer door op het menuutje Route linksonder (of de corresponderende knop eronder) te klikken terug naar de route.

in-/uitzoomen kaart
instellen geluid (uitzetten!)

Lesopzet

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in het centrum van Hengelo bestaat uit drie onderdelen:

1. introductie op school
2. ontdekkingstocht door Centrum Hengelo
3. verwerkingsopdracht in de bibliotheek van Hengelo

1 Introductie op school

Het is een idee om voorafgaand aan de ontdekkingstocht een korte introductieles van ongeveer een uur te wijden aan Hengelo tijdens de Tweede Wereldoorlog. U kunt hierbij

kort stilstaan bij de Tweede Wereldoorlog, het bombardement op Hengelo en de wederopbouw van het centrum. Onderstaande tekst biedt u hierbij de achtergrondinformatie.

Wie het centrum van een stad bezoekt, zal meestal kijken naar gebouwen als het stadhuis, de grote kerk of de markt. In de meeste steden zijn deze gebouwen al meer dan honderd jaar oud en vormen zij het historische stadscentrum. Hengelo heeft ook een historisch stadscentrum, maar door een groot bombardement in oktober 1944 zijn veel oude gebouwen verwoest. Het bombardement werd uitgevoerd door de geallieerden. Zij wilden het spoorwegemplacement en de fabrieken van Stork en Holland Signaal vernietigen. Bij het grootscheepse bombardement op 6 en 7 oktober 1944 liet de precisie van de bommenwerpers echter te wensen over. De hele omgeving van het station werd met de grond gelijk gemaakt en er vielen 150 doden. Op de website <http://members.tripod.com/jgjager1/> staan oude foto's waarop de verwoestingen goed te zien zijn.

De getroffen gebouwen hebben plaats gemaakt voor gebouwen uit de periode van de wederopbouw (1945-1965). Deze gebouwen, en ook woningen en kunst uit deze periode, hebben een hele kenmerkende en herkenbare vorm. Wie in het centrum van Hengelo juist goed naar de woningen boven de winkels en in openbare ruimten kijkt, kan zien hoe speciaal deze periode eigenlijk is geweest. Na de Tweede Wereldoorlog werd er bij nieuwbouw vastgehouden aan de zogenoemde percentageregeling. Dit betekent dat, vooral bij openbare gebouwen, 1% van de bouwkosten ten goede moest komen aan kunst. Kenmerkend voor deze tijd is dat de kunst vaak op, aan of in een gebouw zit. Zo zijn vele scholen, kerken en andere openbare gebouwen uit deze tijd voorzien van reliëfs en mozaïeken. Op de website <http://beeldenbuiten.hengelo.nl> is een deel van het gemeentelijke kunstbezit van Hengelo te bekijken.

2 Ontdekkingstocht door Centrum Hengelo

Benodigheden

- Abeltjes (per groepje van zes kinderen minimaal één)
- Werkblad 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' (per kind één)
- Potlood (per kind één)

Voorafgaand aan de wandeling wordt per groepje leerlingen een navigator (Abel-drager) en een fotograaf aangewezen. Gedurende de wandeltocht kunnen de rollen eventueel worden gewijzigd, zodat uiteindelijk iedereen meerdere taken heeft uitgevoerd. De navigator wijst de groep de weg en leest de opdrachten hardop voor. De leerlingen schrijven de antwoorden op in de daarvoor bestemde ruimtes op het antwoordenblad. De fotograaf heeft de opdracht onderweg foto's te maken. De foto's worden gebruikt bij de verwerkingsopdracht in de bibliotheek van Hengelo.

Tip

Kinderen zijn geneigd om vooral foto's op ooghoogte te maken. Het is leuk om de kinderen te wijzen op de verschillende standpunten die een fotograaf kan innemen. Laat ze eens een foto op kniehoogte maken, of juist van veraf of heel dichtbij.

Startpunt

Bibliotheek Hengelo
Beursstraat 34, 7551 HV Hengelo

Vragen en antwoorden

1 Zoek het kroontje op, dat je op het scherm ziet. Het kroontje is bedoeld om iets in op te hangen. Wat is dat?

Antwoord: vlaggenstok

Niet alleen op deftige bankgebouwen of stadhuizen werden kunst of andere decora-

ties gebruikt. Ook gewone woningen kregen soms 'koninklijke' versieringen. Zo ook het eerste woonhuis aan de Bataafse Kamp. Voor op het balkon zit een smeedijzeren kroontje, dat dient om een vlag in op te hangen.

2 Bekijk het beeld "Jongen, meisje en paard". Dit beeld is gemaakt van brons. Brons is een mengsel van tin en een ander metaal. Welk metaal is dit?

Antwoord: koper

Het bronzen beeld aan de vijver aan de Bataafse Kamp heet 'Jongen, meisje en paard' en is gemaakt door de kunstenaar Pierre van Zweden. Het beeld stamt uit 1965.

3 Op het scherm zie je een plaatje met cijfers. Zoek het gebouw op waar deze cijfers op staan. Wat geven deze cijfers aan?

Antwoord: bouwjaar

Op vrijstaande, duurdere woonhuizen uit de tijd van de wederopbouw zie je vaak allerlei decoraties. Bij het woonhuis aan de Wolter ten Catestraat 57 is dit bijvoorbeeld zichtbaar aan het bewerkte betonnen kozijn. In sierlijke cijfers staat hier het bouwjaar 1950 in gekerfd.

4 Op het scherm zie je een kunstwerk. Dit kunstwerk is nu verstopt. Waarachter is het kunstwerk verstopt?

Antwoord: reclamebord

Aan de andere zijde van de Wolter ten Catestraat, tegenover de Raad van Arbeid, staat een op eerste gezicht simpele witgeschilderde woning met een donker dak. Als u onder het enorme reclamebord aan de voorkant van de woning kijkt, ziet u daarachter het kunstwerk. De huidige eigenaar had blijkbaar niet veel op met de kunst uit de wederopbouwperiode.

5 Zoek het kunstwerk op, dat je op de foto ziet. Het kunstwerk bestaat uit twee wapens. Het wapen rechts is van Hengelo. Van welke stad is het andere wapen?

Antwoord: Amsterdam

Tegenover het station staat het pand van de voormalige Amsterdamsche Bank. Het pand heeft twee kunstwerken aan de voorgevel. Beide kunstwerken zijn van natuursteen. Een van kunstwerken bestaat uit de wapens van Hengelo en Amsterdam. De wapens beelden de handelsrelatie uit tussen beide steden.

6 Zoek het kunstwerk op dat op de foto staat. Het beeld herinnert aan 6 en 7 oktober 1944. Hengelo werd toen gebombardeerd. De twee mannen bouwen samen iets op. Welk deel van Hengelo moest er na 1944 weer opgebouwd worden?

Antwoord: centrum

Het gietstenen beeldhouwwerk op de Europatunnel stamt uit 1958/1959 en is gemaakt door de kunstenaar Martin Stolk. Het heeft de toepasselijke naam 'Wederopbouw'. Het kunstwerk symboliseert de wederopbouw van het centrum van Hengelo na de Tweede Wereldoorlog.

7 Zoek het kunstwerk op dat je op het scherm ziet. Op de toren van welk belangrijk gebouw staat dit kunstwerk?

Antwoord: stadhuis

Het stadhuis van Hengelo is een heel belangrijk gebouw uit de wederopbouwperiode. Eén procent van de bouwsom werd besteed aan kunst. Aan de hoeveelheid kunst is te zien dat het een duur en belangrijk gebouw is. Aan de buitenkant van het stadhuis zijn verschillende kunstwerken te zien.

- Op de top van de toren staat een windwijzer (kunstenaars: Jan en Marie van Eijl-Eitink) die de levensgang voorstelt. Elke windrichting stelt een levensfase voor. Oost: kind spelend met bal; zuid: moeder met kind; west: grijsaard met stok; noord: de dood.

- Op de voet van de toren staat een midwinterhoornblazer (kunstenaar: Jan van Eijl), een typisch Twents gebruik.

- Bij de onderdoorgang naar het plein zitten twee banden van geglazuurde baksteen (kunstenaar: Riemko Holtrop). De voorstelling verwijst naar de Twentse natuur en bedrijvigheid.

- Rechts naast het balkon aan de voorzijde zit het wapen van Hengelo (kunstenaar: Martin Stolk).

- Langs de trappen aan de andere zijde van het stadhuis zitten sierhekken met symbolen van de Hengelose industrie (kunstenaar: H.H. Leusink).

Tip: het is een idee om de kinderen te laten zoeken naar de verschillende kunstwerken aan de buitenkant van het stadhuis. Ook kunt u hierbij stilstaan bij de betekenis van de kunstwerken en de verwijzingen naar Twente en Hengelo.

Tip: het stadhuis is een openbaar gebouw. Het is een leuke toevoeging om met de leerlingen het kunstwerk in de Burgerzaal (2e verdieping) te bekijken. Het is raadzaam dit van tevoren even te vragen bij de receptie.

8 De fontein op het plein is een monument ter nagedachtenis aan een belangrijke periode uit de geschiedenis. Welke periode is dit?

Antwoord: Tweede Wereldoorlog

In 1965 is dit 'Bevrijdingsmonument' bij het stadhuis geplaatst. Het kunstwerk, gemaakt door Pieter de Monchy, is een bronzen sculptuur die in een betonnen waterbekken staat. De jaartallen en de tekst die in de betonnen rand van het waterbekken staan, kunnen de leerlingen op weg helpen bij het beantwoorden van de vraag. Meer info over Pieter de Monchy: www.galleries.nl via 'kunstenaars'. Letters afkomstig uit de verschillende antwoorden vormen de eindoplossing: wederopbouw.

3 Verwerkingsopdracht

Benodigheden

- Internetaansluiting
- Werkblad 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Centrum Hengelo (per kind één)
- Potlood (per kind één)

In het derde onderdeel van 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' gaan de leerlingen in de bibliotheek van Hengelo een aanvullende opdracht uitvoeren.

Colofon

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is een samenwerkingsproject van Het Oversticht, Gemeente Hengelo en Bibliotheek Hengelo.

Het project is gefinancierd door de Provincie Overijssel en de Mondriaan Stichting. Met dank aan de St. Plechelmusschool te Hengelo.

HET OVERSTICHT

provincie Overijssel

Bibliotheek
Hengelo

